

- Goul Andersen, Jørgen (1992a). *Politisk mistillid i Danmark*, Århus: Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Goul Andersen, Jørgen (1992b). „Politikerleden – myte eller realitet“, pp. 127-160 i Jørgen Goul Andersen, Hans Jørgen Nielsen, Niels Thomsen og Jørgen Westerståhl (red.), *Vi og vore politikere*, København: Spektrum.
- Jamieson, Kathleen H. (1992). *Dirty Politics: Deception, distraction and democracy*, New York: Oxford University Press.
- Jensen, Helle Nygaard og Kathrine Adelbert Hansen (2006). „Nyhedsmediernes – demokratiets skytsengel eller Judas? En analyse af medieskabte framing-effekter på danskernes politiske tillid“, speciale ved Institut for Statskundskab, Syddansk Universitet – Odense.
- Lawrence Regina G. (2000). „Game-Framing the Issues: Tracking the Strategy Frame in Public Policy News“, *Political Communication*, Vol. 17, No. 2, pp. 93-114.
- Lippman, Walter (1922). *Public Opinion*, New York: Macmillan.
- Lund, Anker Brink (1999). „Journalistroller i det redigerede samfund“, *Politica*, 31. årgang, nr. 2, pp. 133-146.
- Marsh, Alan (1977). *Protest and Political Consciousness*, London: Sage Publications.
- Nelson, Thomas E. (2004). „Policy Goals, Political Rhetoric, and Political Attitudes“, *Journal of Politics*, Vol. 66, No. 2, pp. 581-605.
- Nelson, Thomas E. and Zoe M. Oxley (1999). „Framing Effects on Belief Importance and Opinion“, *Journal of Politics*, Vol. 61, No. 4, pp. 1040-1068.
- Nelson, Thomas, Rosalee Clawson and Zoe Oxley (1997). „Media Framing of a Civil Liberties Conflict and Its Effect on Tolerance“, *American Political Science Review*, Vol. 91, No. 3, pp. 567-583.
- Nelson, Todd D. (2006). *The Psychology of Prejudice*, Boston: Pearson Education Inc.
- Patterson, Thomas E. (1993). *Out of order*, New York: Alfred A. Knopf.
- Patterson, Thomas E. (1998). „Political Roles of the Journalist“, pp. 17-32 in Doris Graber, Denis McQuail and Pippa Norris (eds.), *The Politics of News. The News of Politics*, Washington DC: CQ Press.
- Sabato, Larry, Mark Stencel and S. Robert Lichter (2000). *Peepshow: Media and Politics in an Age of Scandal*, Lanham: Rowman & Littlefield Publishers Inc.
- Slothuus, Rune (2005). „Påvirker nyhedsmediernes borgernes politiske holdninger? En eksperimentel undersøgelse af effekterne af mediernes issue framing på holdninger til kontanthjælp“, speciale ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Sztompka, Piotr (1999). *Trust. A Sociological Theory*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Thompson, John B. (2002). *Den politiske skandale: magt og synlighed i mediealderen*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Togebly, Lise (2004). *Man har et standpunkt: Om stabilitet og forandring i befolkningens holdninger*, Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Valentino, Nicholas A., Thomas A. Buhr and Matthew N. Beckmann (2001). „When the Frame is the Game: Revisiting the Impact of Strategic Campaign Coverage on Citizens' Information Retention“, *Journal of Mass Communication Quarterly*, Vol. 78, No. 1, pp. 93-112.
- Vreese, Claes H. de (2004). „The Effects of Strategic News on Political Cynicism, Issue Evaluations and Policy Support: A Two-Wave Experiment“, *Mass Communication and Society*, Vol. 7, No. 2, 191-214.
- Zaller, John (1992). *The nature and origins of mass opinion*, New York: Cambridge University Press.

Michael Bang Petersen, Rune Slothuus, Rune Stubager og Lise Togebly

Hvem fortjener velfærd? Danskernes syn på kontanthjælp til unge, ældre og indvandrere¹

Debatten om den danske velfærdsstat handler ofte om, hvem der fortjener hvilke velfærdsydelser. Men hvem bør, ifølge den danske befolkning, modtage velfærdsydelser? Med et eksperiment undersøger vi befolkningens holdninger til at skærpe aktiveringskravene over for forskellige grupper af kontanthjælpsmodtagere. Danskerne afviser at skærpe aktiveringskravene, hvis modtageren er midaldrende eller ældre, har været mange år på arbejdsmarkedet eller har en arbejdsskade. Derimod vil et meget stort flertal skærpe kravene over for unge. Denne enighed går på tværs af social baggrund og holdninger til omfordeling. Resultaterne tyder på, at overvejelser om fortjenstfuldhed er en vigtig logik i danskernes holdninger til velfærd. Samme logik kan forklare, hvorfor danskerne anser nogle indvandrere for ikke at fortjene velfærd i samme grad som danskere, mens andre indvandrere anses for lige så berettigede til velfærd.

De seneste års danske debat om velfærdsstaten har i høj grad handlet om, hvem der fortjener hvilke ydelser fra det offentlige. Er det rimeligt, at ældre med velbeslåede pensionsopsparinger hæver folkepension? Bør vi afskaffe børnechecken for de rigeste familier? Hvor stramme krav til aktivering skal arbejdsløse opfylde for at kunne få kontanthjælp eller dagpenge? Udfaldet af debatten om disse spørgsmål kan have stor betydning for, hvordan velfærdsordningerne indrettes og ændres, som for eksempel arbejdsmarkedsreformerne i løbet af 1990'erne og senest velfærdsforliget i juni 2006 har vist.

Men hvad mener danskerne om hvem, der fortjener velfærdsydelser? Fin-des der en særlig logik i, hvilke grupper befolkningen gerne vil give sociale ydelser, og hvem der i mindre grad fortjener hjælp fra det offentlige? Det er emnet for denne artikel. Vi fokuserer på danskernes holdninger over for kontanthjælp til forskellige grupper. Kontanthjælpen er interessant, fordi den repræsenterer velfærdsstatens yderste sikkerhedsnet for mennesker, som ikke har anden indkomst. Desuden hører kontanthjælpen til de mindst populære velfærdsordninger (Goul Andersen, 2003: 300), og det er interessant, om kontanthjælpen bliver mere populær, hvis danskerne bliver spurgt om bestemte modtagere af ydelsen.²

Nogle forskere har peget på, at befolkningens holdninger over for en velfærdsydelse afhænger af, hvordan selve ydelsen er indrettet (Rothstein, 1998; Larsen, 2006a). De fleste ydelser i den danske velfærdsstat er indrettet efter et universelt princip (jf. Esping-Andersen, 1990). Det betyder, at alle borgere har adgang til fx sygehusbehandling, uddannelse, børnecheck og folkepension, alene fordi de er borgere i Danmark, uanset hvad de tidligere har indbetalt til systemet, og uden at deres konkrete behov vurderes nærmere (Green-Pedersen, Klitgaard og Nørgaard, 2004). Denne type ydelser vil generelt nyde stor opbakning i befolkningen, fordi alle samfundsgrupper får gavn af dem. Borgerne oplever at være i samme båd som velfærdsmodtagerne, og den lige adgang for alle gør administrationen nem at gennemskue og derfor legitim (Goul Andersen, 2007; Rothstein, 1998).

Andre typer velfærdsydelser står ikke automatisk til rådighed for alle borgere i en bestemt situation, og de afviger derfor fra det universelle princip. Kontanthjælpen er et eksempel på en ydelse, der først tildeles efter en nærmere vurdering af borgerens behov, og efter at alle andre muligheder for forsørgelse er udtømt (Green-Pedersen et al., 2004). Sådanne behovsprøvede ydelser gavner kun de svageste grupper, og de vil derfor typisk ikke nyde samme opbakning som de universelle ydelser (Goul Andersen, 2007; Rothstein, 1998). Ifølge denne teori kan selve indretningen af kontanthjælpen (som en ikke-universel ydelse) altså forklare, hvorfor den hører til de mindst populære ydelser (Goul Andersen, 2003).

Nogle forskere peger desuden på, at borgernes holdning til en velfærdsydelse skal søges i, at de vurderer, om de konkrete modtagere nu også har fortjent ydelsen. Her bliver borgernes billede af velfærdsmodtagerne altså afgørende for deres opbakning til ydelsen (van Oorschot, 2000). Dette står ikke nødvendigvis i modsætning til argumentet om, at ydelsens indretning påvirker holdningerne (Larsen, 2006a). Men da borgerne godt kan opfatte forskellige modtagere af kontanthjælp forskelligt, kan der være stor variation i deres holdninger til kontanthjælpen, alt efter hvilken person de præsenteres for som modtager af ydelsen.

I denne artikel undersøger vi, om danskernes holdninger over for kontanthjælpen afhænger af, hvem modtageren er. Ved kun at fokusere på kontanthjælpen kan vi belyse, i hvor høj grad danskerne synes, at forskellige velfærdsmodtagere fortjener deres ydelse, mens vi holder betydningen af den institutionelle indretning af ydelsen konstant (se Larsen, 2006a). Vi kan altså undersøge, hvor stort spillerummet er for variation i holdningerne, inden for samme type ydelse. Vores data kommer fra et eksperiment indbygget i en repræsentativ spørgeskemaundersøgelse, og vi belyser følgende spørgsmål: Mener danskerne, at nogle grupper fortjener kontanthjælp i højere grad end andre? Hvilken rolle spiller alder for, om en borger fortjener kontanthjælp? Fortjener per-

soner med en arbejdsskade i højere grad kontanthjælp? I den offentlige debat om velfærd har der også været fokuseret på indvandrernes betydning for velfærdsstaten. Vi undersøger derfor også, om danskerne har andre holdninger over for kontanthjælp til indvandrere end til andre grupper.

Opfattelse af modtagerne og holdninger til velfærd

Tidligere studier har givet mange forskellige forklaringer på borgernes holdninger over for velfærdsstaten. De har især peget på, at borgernes opbakning til forskellige velfærdsordninger er påvirket af, om de selv har gavn af ydelserne, af deres personlige erfaringer med velfærdsstaten og af deres mere generelle holdninger til fx økonomisk omfordeling (Andress og Heien, 2001; Blekesaune og Quadagno, 2003; Feldman og Steenbergen, 2001; Goul Andersen, 2007; Kumlin, 2004; Svallfors, 1997). De forklaringer er i de senere år blevet suppleret af en hypotese om, at når borgerne tager stilling til, om de støtter en bestemt velfærdsordning, gør de det ud fra, om de synes, at den pågældende gruppe af velfærdsmodtagere *fortjener* hjælp. Hvis modtagerne af en ydelse i befolkningens øjne fortjener hjælp, vil opbakningen til denne ydelse være større (Larsen, 2006a; van Oorschot, 2000; Will, 1993).

Det kan umiddelbart virke selvindlysende, at befolkningen i højere grad støtter ydelser til de grupper, som faktisk fortjener det. Men teorien om velfærdsmodtageres fortjenstfuldhed, værdige trang – eller *deservingness*, som det hedder i den internationale litteratur, og som vi kalder det herefter – fremhæver netop, at borgerne uanset deres egne interesser kan være villige til at støtte op om velfærdsydelser. Dermed betoner teorien således betydningen af solidaritet frem for interesser. Samtidig lægger teorien dog op til, at denne solidaritet er betinget: Vi er kun solidariske med dem, som vi føler fortjener det. Teorien om *deservingness* er blevet brugt til at forklare både den individuelle variation i holdninger til velfærdsstaten (van Oorschot, 2000; Will, 1993; Gilens, 1999) og forskelle i støtten til velfærdsstaten på tværs af lande (Alesina et al., 2001; Larsen, 2006a), ligesom påvirkning af folks opfattelse af velfærdsmodtagernes *deservingness* kan være en effektiv vej til at ændre deres opbakning til en bestemt velfærdsstatistik (Iyengar, 1991; Slothuus, 2007).

Den psykologiske forskning er kommet frem til, at denne betingede solidaritet sandsynligvis bunder i, at mennesket ikke opfører sig naivt i sociale sammenhænge, forstået således at vi ikke ønsker at hjælpe folk, som er ude på at snyde os (Cosmides og Tooby, 1992, 2006; Fong et al., 2006; se Petersen, 2004). Baseret på en syntese af tidligere holdningsstudier har van Oorschot (2000) mere konkret udpeget fem typer af informationer, som folk anvender i vurderingen af graden af *deservingness*: (1) Kontrol: jo mindre herre over deres behov for hjælp, velfærdsmodtagerne er, desto mere *deserving*; (2) Behov: jo større velfærdsmodtagernes behov for hjælp, desto mere *deserving*; (3) Identitet: jo

højere grad af fælles identitet eller identifikation med velfærdsmodtagerne, dvs. jo tættere de føles på „os“, eller jo mere de tilhører vores egen gruppe, desto mere *deserving*; (4) Modtagerens attitude: jo mere taknemmelig, føjelig og lærevillig, desto mere *deserving*; og (5) Gensidighed: jo større tidligere eller fremtidig tilbagebetaling fra en velfærdsmodtager, desto mere *deserving* (se også Larsen, 2006a: 51). Af disse fem typer information ser kontrol ud til at være den væsentligste for befolkningens holdninger. Det er blandt andet blevet brugt til at forklare, hvorfor pensionister, syge og handicappede på tværs af lande bliver anset for at være de mest værdige til offentlig hjælp – det kan være svært selv at kontrollere, at man bliver ældre eller syg (Larsen, 2006a: 51-52; van Oorschot, 2000, 2005; Will, 1993).

Mens borgernes generelle *deservingness*-vurderinger af modtagerne af en bestemt ydelse kan forklare, hvorfor nogle velfærdsområder er mere populære end andre (se Goul Andersen, 2003), kan eventuelle forskelle i de konkrete opfattelser af *deservingness* skabe variation i holdningen over for samme ydelse (se Petersen (2004) om skellet mellem konkrete og generelle holdninger). Det kan fx være tilfældet, hvis borgerne opfatter nogle modtagere af kontanthjælp som mere *deserving* end andre modtagere af kontanthjælp. Det er dog sjældent blevet undersøgt, om borgerne har forskellige opfattelser af modtagere af samme ydelse. Dermed har vi kun et begrænset grundlag for at vurdere, hvor stort spillerummet for *deservingness*-opfattelser er inden for samme type indretning af en velfærdsydelse.³ Vi ved derfor ikke, om danskerne skelner mellem forskellige modtagere af kontanthjælp, ligesom vi ikke har megen viden om, hvilke konkrete egenskaber ved kontanthjælpsmodtagerne, der påvirker danskernes holdninger over for kontanthjælp. Det er det, som vores undersøgelse her skal kaste lys over.

Et særligt interessant spørgsmål er, om danskerne har andre holdninger, hvis modtagerne er indvandrere. Det har været et tema i de senere års velfærdsdebat, at nogle grupper af indvandrere er overrepræsenterede blandt modtagere af fx kontanthjælp, men det er ikke tidligere blevet undersøgt direkte, om danskerne fx mener, at indvandrerne i mindre grad end andre grupper fortjener kontanthjælp. I USA er holdninger til velfærd derimod blevet knyttet tæt til hvide amerikaneres opfattelse af sorte. I en række grundige analyser har Gilens (1996, 1999) således vist, at mange hvide amerikanere dels anser sorte for at være dovne og mangle viljen til at ville forsørge sig selv, dels har vildt overdrevne forestillinger om, hvor mange af velfærdsmodtagerne der er sorte. Til sammen kan de to opfattelser ifølge Gilens forklare, hvorfor mange hvide amerikanere er arge modstandere af offentlig velfærd: De mener ikke, at velfærdsmodtagerne har fortjent de offentlige ydelser, fordi de ikke gør nok for at klare sig selv. I Danmark har en tidligere undersøgelse af Gaasholt og Togeby (1995: 54-55) vist, at en stor del af de danskere, som mente, at indvandrere ikke

skulle have adgang til folkepension, brugte som begrundelse, at indvandrerne ikke fortjente det. I det følgende sammenligner vi direkte danskernes holdninger til kontanthjælp, alt efter om modtageren er indvandrer eller ej.

Forskningsdesign og metode

Vi bruger et eksperiment, der var indbygget i en repræsentativ spørgeskemaundersøgelse gennemført i 2006,⁴ til at undersøge, om holdningen til kontanthjælp varierer alt efter modtagernes karakteristika. Den eksperimentelle metode er velegnet her, fordi vi er interesserede i at spørge til forskellige gruppers betydning for holdningen til kontanthjælp. Havde vi præsenteret svarpersonerne for en lang liste med forskellige grupper og bedt dem vurdere, om nogle af disse i højere grad end andre fortjente kontanthjælp, kunne der opstå et pres for at svare konsistent, som ville kunne påvirke de endelige holdninger (Schuman og Presser, 1996). I vores eksperiment blev den enkelte respondent derfor kun spurgt om sit syn på en enkelt af de seks grupper, som vi undersøger. Derved var der ikke noget konsistenspres fx til at svare ens for en dansk modtager og en indvandrer (Gilens, 1996).

Kontanthjælp er en fast månedlig ydelse, der gives til personer, som ikke kan forsørge sig på anden måde. For at være berettiget til kontanthjælp skal man være tilmeldt en arbejdsformidling, og man skal have udnyttet de muligheder for arbejde, som man har. Endelig må man ikke have en formue, andre indtægter (fx ret til dagpenge) eller en ægtefælle, der kan forsørge en. I eksperimentet spurgte vi deltagerne om deres holdning til at stramme aktiveringskravene for forskellige grupper af kontanthjælpsmodtagere. Som kontanthjælpsmodtager har man både ret og pligt til at indgå i et aktiveringsforløb, hvilket kan indebære, at man skal indgå i jobtræningsforløb eller udarbejde skriftlige jobsøgningsplaner. Opfylder man ikke disse krav, bliver man trukket i kontanthjælp. En af ideerne bag aktivering er, at man skal yde noget til gengæld for kontanthjælpen (Loftager, 2004: 93-95). Vores spørgsmål om at stramme kravene til aktivering handler netop om, hvorvidt nogle grupper skal yde mere til gengæld for at fortjene kontanthjælp. Holdningen til aktiveringskravene er ikke lig holdning til kontanthjælp, men udtrykker formentlig ret præcist opfattelsen af den konkrete modtagers *deservingness*. Et ønske om at stramme aktiveringskravene må således være udtryk for, at man ikke mener, modtagerne af kontanthjælp i tilstrækkeligt omfang har gjort sig fortjent til ydelsen. Omvendt må en holdning om ikke at stramme kravene til aktivering være udtryk for, at man anser modtageren for *deserving* og dermed moralsk berettiget til ydelsen. Derfor vil vedkommende ikke behøve at „betale“ for kontanthjælpen ved at yde mere.⁵

I eksperimentet blev hver svarperson præsenteret for en ud af seks beskrivelser af en kontanthjælpsmodtager:

Forestil dig en ældre mand, der har været på arbejdsmarkedet hele livet, men som i dag er på kontanthjælp.

Forestil dig en kvinde i 50'erne, der i dag er på kontanthjælp.

Forestil dig en kvinde i 50'erne, der har fået en arbejdsskade, og som i dag er på kontanthjælp.

Forestil dig en ung mand, der i dag er på kontanthjælp.

Forestil dig en kvinde i 50'erne med indvandrerbaggrund, der i dag er på kontanthjælp.

Forestil dig en ung mand med indvandrerbaggrund, der i dag er på kontanthjælp.

Derefter blev alle spurgt: „Hvor enig eller uenig er du i, at man bør skærpe aktiveringskravene over for ham (hende)?“ Beskrivelserne var udformet sådan, at modtagerne af kontanthjælp ifølge teorien skulle blive anset for *deserving* i forskellig grad. Hvilken version af spørgsmålet, den enkelte svarperson fik præsenteret, blev afgjort ved randomisering, dvs. ved tilfældig udtrækning, og dermed vil der ikke være andre forskelle mellem svarpersonerne i de seks grupper end den formulering af spørgsmålet, som de fik tildelt (se introduktionsartiklen til dette nummer af *Politica*).

Vores analyser falder i to dele. Først sammenlignes de fire eksperimentelle betingelser, hvor der ikke nævnes noget om modtagerens indvandrerbaggrund. Ved at sammenligne svarene mellem disse fire grupper, kan vi se, om nogle modtagere skal leve op til større krav end andre for at fortjene kontanthjælp, og om disse forskelle stemmer overens med teorien om *deservingness*. Derefter sammenlignes holdningerne over for henholdsvis den unge mand og kvinden i 50'erne med og uden indvandrerbaggrund. Det giver os mulighed for direkte at undersøge, om holdningerne til at skærpe aktiveringskravene er forskellige for indvandrere, fordi vi med de næsten ens spørgsmålsformuleringer kan isolere effekten af kontanthjælpsmodtagerens etniske baggrund.

Unge, ældre og personer med arbejdsskade

Vi undersøger først holdningerne til at stramme aktiveringskravene for de fire modtagere, hvor der ikke nævnes noget om indvandrerbaggrund. I den udstrækning overvejelser om *deservingness* påvirker de krav, danskerne stiller til modtagere af kontanthjælp, må man forvente, at der er størst opbakning til at skærpe aktiveringskravene til den unge mand. Han må forventes bedre at kunne klare at finde et arbejde (højere grad af kontrol) og i mindre grad at have bidraget til samfundet (lavere opfyldelse af kravet om gensidighed). Kvinden med en arbejdsskade og den ældre mand må forventes at være mest *deserving*, fordi begge kan anses for ikke selv at være skyld i deres situation (lavere grad af kontrol). Desuden nævnes for den ældre mand direkte, at han har været på arbejdsmarkedet i mange år, ligesom kvindens arbejdsskade antyder, at også

hun har arbejdet (gensidighed). Kvinden i 50'erne, som ikke beskrives yderligere, må forventes at falde mellem de to grupper, fordi hun på den ene side kan tænkes at have bidraget til samfundet tidligere, men på den anden side ikke ser ud til ikke at kunne arbejde.

Tabel 1. Holdning til at stramme aktiveringskravene. Pct. og procentdifferencer

Eksperimentel betingelse	Hverken					Pct.-diff.	Antal svarpersoner
	Helt enig	Nærmest enig	enig eller uenig	Nærmest uenig	Helt uenig		
Ældre mand på arbejdsmarkedet hele livet	10	8	4	14	64	-61	326
Kvinde i 50'erne med arbejdsskade	14	8	11	18	50	-46	314
Kvinde i 50'erne	24	16	11	13	36	-9	340
Ung mand	62	18	6	4	11	65	329

Note: Procentdifferencerne er udregnet som pct. enige (helt og nærmest) minus pct. uenige (helt og nærmest). En positiv procentdifference betyder således, at der er en overvægt, der mener, at man bør stramme aktiveringskravene.

Spørgsmålet er nu, om danskerne stiller forskellige krav til disse fire modtagere af kontanthjælp. Holdningerne fremgår af tabel 1. Da svarpersonerne som nævnt er fordelt tilfældigt mellem de forskellige spørgsmålsformuleringer, kan alle øvrige karakteristika hos svarpersonerne holdes konstante, og forskellene i holdninger kan alene tilskrives forskellen i beskrivelsen af kontanthjælpsmodtageren. Svarene viser, at der er ganske store forskelle på befolkningens opbakning til at skærpe aktiveringskravene, alt efter hvordan modtageren af kontanthjælp beskrives. For den ældre mand og dernæst kvinden i 50'erne med en arbejdsskade er et stort flertal imod at stramme aktiveringskravene. Nogle flere vil være med til at stramme kravene for den kvinde i 50'erne, der ikke beskrives nærmere, men der er stadig et flertal imod strengere krav. Forskellen mellem de to kvinder tyder på, at arbejdsskaden i sig selv gør en person mere *deserving*. Det er, hvad vi skal forvente ud fra *deservingness*-teorien. Mange tænker nok, at kvinden ikke selv er skyld i arbejdsskaden. Dermed har kvinden mindre kontrol over sin situation, og det gør hende mere *deserving*. Endelig er der overvældende opbakning til at stramme kravene til aktivering af den unge mand. Forskellene mellem de fire kontanthjælpsmodtagere stemmer således godt overens med teorien om *deservingness*.

Set i lyset af at kontanthjælp generelt er et af de mest upopulære velfærdsområder er holdningerne til nogle af de konkrete velfærdsmodtagere overraskende. Faktisk er det kun for én af modtagerne, at kontanthjælpsens generelle upopularitet giver sig udslag i et konkret ønske om at stramme aktiverings-

kravene, og det er for den unge mand. Derimod er næsten to ud af tre danskere „helt uenige“ i, at aktiveringskravene bør strammes for den ældre mand med et langt arbejdsliv bag sig. Der er klar opbakning til at tildele kontanthjælp, når blot modtagerne opfattes som nogle, der har fortjent hjælp.

Vi ser altså, at de konkrete egenskaber ved modtagerne har stor betydning for folks holdninger. Men spørgsmålet er, om alle reagerer på samme måde. Vi kan således forestille os, at folk fortolker de konkrete informationer om modtagerne forskelligt alt efter deres generelle værdier eller de konkrete interesser, de har i kontanthjælp. Vi kan undersøge det første ved at opdele folk efter deres generelle holdning til økonomisk omfordeling.⁶ Holdning til omfordeling kan således tages som udtryk for, hvor meget en person generelt mener, at andre fortjener at modtage offentlige ydelser.

Tabel 2. Holdning til at stramme aktiveringskravene, opdelt efter holdning til omfordeling. Procentdifferencer

Eksperimentel betingelse	Holdning til omfordeling	
	Negativ	Positiv
Ældre mand på arbejdsmarkedet hele livet	-60 (166)	-62 (151)
Kvinde i 50'erne med arbejdsskade	-44 (154)	-51 (150)
Kvinde i 50'erne	-5 (166)	-17 (165)
Ung mand	77 (180)	50 (140)

Note: Antal svarpersoner fremgår af parenteserne. Procentdifferencerne er udregnet som pct. enige (helt og nærmest) minus pct. uenige (helt og nærmest) på baggrund af de relevante svarfordelinger. En positiv procentdifference betyder således, at der er en overvægt, der mener, at man bør stramme aktiveringskravene.

Tabel 2 viser procentdifferencer – dvs. forskellene mellem den procentdel, der er helt eller nærmest enige i at stramme kravene, og den procentdel, der er helt eller nærmest uenige i det – opdelt efter, om svarpersonerne går ind for mere eller mindre omfordeling. En negativ procentdifference betyder, at der er en overvægt af holdninger imod at stramme kravene, mens en positiv procentdifference betyder en overvægt af holdninger for at stramme kravene. Resultaterne viser, at uanset om svarpersonerne går ind for mere eller mindre omfordeling, så er de konkrete holdninger over for kontanthjælp påfaldende ens. Overordnet er der således kun beskedne forskelle i holdningen hos de to grupper. Alle er enige om at afvise strammere aktiveringskrav til den ældre mand og den arbejdsskadede kvinde. Omvendt er der dog også en tendens til, at forskellene bliver større i bunden af tabellen. Især for den unge mand gør det således en forskel, hvorvidt man er positiv eller negativ over for omfordeling, ligesom det gør en vis forskel i forhold til kvinden i 50'erne.

Vi kan undersøge betydningen af folks interesser for deres holdning til stramning af kravene om aktivering ved at sammenligne holdningerne opdelt efter folks køn, alder og egen arbejdsituation. Disse individfaktorer kan tænkes at spille ind på de konkrete holdninger på forskellig vis. For det første er det muligt, at folk ønsker at pleje deres egne interesser, fx sådan at de, der selv er på kontanthjælp, i højere grad har interesse i at opretholde et lempeligt aktiveringssystem, eller at unge vil være mere skeptiske over for at stramme kravene om aktivering for unge. For det andet er det muligt, at folk identificerer sig mere med dem, der ligner dem selv, og af den grund bliver mere tilbageholdende med at stille krav til disse grupper.

I tabel 3 vises forskelle i holdninger, udtrykt i procentdifferencer og opdelt efter svarpersonernes alder, køn og position på arbejdsmarkedet. De fire kontanthjælpsmodtagere, som vi har spurgt til, varierer fra ung over midaldrende til ældre, og det er muligt, at respondenternes egen alder derfor vil have en betydning for deres reaktioner på de forskellige modtagere. På den ene side ser vi faktisk en effekt af alder. De unge går således i højere grad ind for at stramme kontanthjælpskravene i forhold til samtlige. Men det er værd at bemærke, at dette også gælder for den unge mand, så der er ikke tale om, at de unge hytter deres eget skind. Derimod er svarpersoner i alderen 60-69 år mindre restriktive over for den ældre mand, end svarpersonerne i de andre aldersgrupper er, ligesom de 35-59-årige er de mindst restriktive over for kvinderne i 50'erne (med og uden en arbejdsskade). Her er der altså en tendens til, at svarpersonerne er lidt venligere stemt over for personer i deres egen aldersgruppe. På den anden side ser vi dog en høj grad af overensstemmelse mellem holdningerne på tværs af aldersgrupperne. Således er alle aldersgrupper enige om, i hvilken rækkefølge de fire personer fortjener kontanthjælp, og de er i store træk enige om, hvorvidt aktiveringskravene bør strammes eller ej. Når holdningerne opdeles efter svarpersonernes køn, ser vi igen en relativ overensstemmelse, altså at såvel mænd som kvinder rangordner de forskellige modtagere ens med hensyn til deres grad af *deservingness*. Men der er ikke absolut overensstemmelse. Kvinderne vurderer den unge mand som mere *deserving* end mændene, men ellers vurderer kvinderne alle de andre modtagere – de to kvinder i 50'erne såvel som den ældre mand – som mindre *deserving*. Først og fremmest kan vi således konkludere, at der igen ikke er nogen tendens til, at man først og fremmest er positivt stemt over for dem, der ligner en selv. Resultatet er dog en smule overraskende. Mange har fundet, at kvinder i højere grad end mænd er medfølelse over for anderledes personer og grupper (Gault og Sabini, 2000; Goul Andersen, 2003: 303; Shapiro og Mahajan, 1986). Dette ser vi ikke nogen generel tendens til her.

Nederste del af tabel 3 viser holdningerne opdelt efter svarpersonernes position på arbejdsmarkedet. Hvis svarpersonernes holdning afspejler deres ar-

Tabel 3. Holdning til at stramme aktiveringskravene, opdelt efter alder, køn og position på arbejdsmarkedet. Procentdifferencer

Social baggrund	Eksperimentel betingelse			
	Ældre mand på arbejdsmarkedet hele livet	Kvinde i 50'erne med arbejdsskade	Kvinde i 50'erne	Ung mand
Alder				
18-34 år	-51 (70)	-27 (74)	14 (74)	71 (85)
35-59 år	-63 (185)	-57 (179)	-21 (192)	63 (183)
60-70 år	-68 (60)	-36 (70)	-4 (59)	62 (68)
Køn				
Kvinder	-56 (173)	-41 (157)	-15 (185)	60 (164)
Mænd	-66 (153)	-50 (157)	-26 (155)	69 (165)
Position på arbejdsmarkedet				
I job	-61 (300)	-43 (298)	-10 (272)	67 (300)
Uden job	-58 (28)	-60 (42)	-7 (42)	43 (26)

Note: Antal svarpersoner fremgår af parenteserne. Procentdifferencerne er udregnet som pct. enige (helt og nærmest) minus pct. uenige (helt og nærmest) på baggrund af de relevante svarfordelinger. En positiv procentdifference betyder således, at der er en overvægt, der mener, at man bør stramme aktiveringskravene. Til kategorien „Uden job“ hører personer på orlov fra ledighed, arbejdsløse, personer i aktivering, kontanthjælpsmodtagere, førtids- og invalidepensionister. Efterlønsmodtagere, personer på overgangsydelser samt alderspensionister er ikke medregnet.

bejdssituation, så bør vi forvente, at de jobløse vil anse modtagere af kontanthjælp som mere *deserving* end folk i arbejde vil gøre. For at undersøge dette har vi delt svarpersonerne op, således at en gruppe består af folk i job, mens en anden gruppe omfatter personer uden job, dvs. arbejdsløse samt personer på orlov fra ledighed, i aktivering, på kontanthjælp, førtidspension eller invalidepension. Personer på efterløn, overgangsydelse eller alderspensionister indgår ikke i analysen. Resultaterne i tabellen viser en tendens til, at der er en sammenhæng mellem, om folk er i job, og deres holdning til at stramme aktiveringskravene. Såvel den unge mand som kvinden med en arbejdsskade vurderes som en del mere *deserving* af dem, der ikke selv er i job, mens holdningerne til den ældre mand og den 50-årige kvinde ikke er påvirket af den enkeltes tilknytning til arbejdsmarkedet. Samtidig er begge grupper dog enige om, at den ældre mand og den arbejdsskadede kvinde er de mest *deserving*, fulgt af kvin-

den i 50'erne og den unge mand, og igen er der meget store forskelle i vurderingen af de to første modtagere og så den unge mand. Det betyder, at selv om egeninteresse og/eller identifikation med den præsenterede kontanthjælpsmodtager spiller en vis rolle for danskernes holdning over for at stramme kravene om aktivering, så er vurderingen af *deservingness* vigtigere for holdningsdannelsen.

Alt i alt viser vores resultater, at danskerne i høj grad baserer deres holdning til stramning af aktiveringspolitikken på overvejelser om *deservingness*. Alt efter hvordan modtageren lever op til de kriterier, som folk vurderer *deservingness* ud fra, ændrer deres holdninger sig markant. Hvis modtageren vurderes som tilstrækkeligt *deserving*, støtter folk klart tildelingen af den ellers så upopulære kontanthjælp, uden at modtageren skal yde noget ekstra til gengæld. Den stærke betydning af *deservingness* for danskernes holdninger til kontanthjælp understreges af, at svarpersonerne uanset holdningen til omfordeling og social baggrund i vidt omfang er enige om, hvilken modtager der skal slippe med de mest lempelige krav om aktivering, og over for hvem kravene skal strammes.

Danskere og indvandrere

Vi har set, at danskernes syn på, hvem der fortjener at modtage kontanthjælp varierer meget alt efter hvilken gruppe kontanthjælpsmodtager, der er tale om. I lyset af den megen diskussion om, at mange indvandrere er dårligt integrerede på arbejdsmarkedet, og at de oftere modtager offentlige ydelser som kontanthjælp, er det interessant, om danskerne har andre holdninger over for kontanthjælp til indvandrere end til etniske danskere. Anser danskerne indvandrere for mindre *deserving* i forhold til kontanthjælp? De foregående analyser har vist, at selv små ændringer i de konkrete informationer om en modtager af kontanthjælp har store effekter på opbakningen til at stramme kravene om aktivering. Vi skal nu undersøge, hvorvidt information om modtagerens etniske baggrund har nogen betydning for opfattelsen af *deservingness*.

Som nævnt blev nogle af deltagerne i eksperimentet præsenteret for en ung mand eller en kvinde i 50'erne med *indvandrerbaggrund*. Ved at sammenligne holdningerne over for kontanthjælp til disse modtagere med holdningerne i de to eksperimentelle betingelser, hvor modtagerens etniske baggrund ikke nævnes, kan vi måle den isolerede effekt af at tilføje information om indvandrerbaggrund.

Tablet 4 viser svarene i de fire relevante grupper. Tabellen viser, at befolkningen faktisk ikke er mere villig til at stramme aktiveringskravene over for den unge mand, hvis han eksplicit bliver beskrevet som indvandrer, sammenlignet med hvis der ingen etnisk beskrivelse er. Tværtimod er svarene en smule mere positive over for ikke at stramme kravene i tilfældet med indvandrer, men forskellen er ikke statistisk signifikant. For kvinden i 50'erne er der deri-

mod forskel i svarene, alt efter om hun har indvandrerbaggrund. Hvis hun er indvandrer, vil hele 53 pct. af svarpersonerne stramme aktiveringskravene mod 40 pct., hvis der ikke nævnes etnisk baggrund. Uanset etnisk baggrund anses kvinden i 50'erne dog for mere *deserving* end den unge mand.

Tabel 4. Holdning til at stramme aktiveringskravene. Pct. og procentdifferencer

Eksperimentel betingelse	Helt enig	Hverken enig eller uenig			Helt uenig	Pct.-diff.	Antal svarpersoner
		Nærmest enig	Nærmest uenig	Nærmest uenig			
Ung mand	62	18	6	4	11	65	329
Ung mand med indvandrerbaggrund	57	17	6	8	11	56	333
Kvinde i 50'erne	24	16	11	13	36	-9	340
Kvinde i 50'erne med indvandrerbaggrund	40	13	10	10	27	16	331

Noter. Procentdifferencerne er udregnet som pct. enige (helt og nærmest) minus pct. uenige (helt og nærmest) på baggrund af de relevante svarfordelinger. En positiv procentdifference betyder således, at der er en overvægt, der mener, at man bør stramme aktiveringskravene.

Men hvorfor er der forskel i betydningen af etnisk baggrund mellem den unge mand og kvinden i 50'erne? Ud fra teorien om *deservingness* kan vi forklare det med, at indvandreroplysningen får befolkningen til at se forskellige personer for sig i de to tilfælde. Uanset om en ung mand er indvandrer eller ej, vil vedkommende ikke have nået at bidrage til samfundet (gensidighed), samtidig med at han skulle være i stand til at finde et job, hvis han vil (kontrol). Derfor anses en ung mand – uanset etnisk baggrund – for at være mindre *deserving*. Præsenteret for en kvinde i 50'erne vil de fleste derimod umiddelbart forvente, at hun har haft et arbejde i løbet af livet, og dermed at hun har bidraget til samfundet (gensidighed). Men når man får at vide, at hun er indvandrer, vil nogle sikkert tænke på en dårligt integreret husmor, der ikke taler sproget, og som har været på offentlig forsørgelse det meste af livet i Danmark. Oplysningen om modtagerens indvandrerbaggrund ændrer dermed på svarpersonernes billede af modtageren, når det drejer sig om kvinden i 50'erne, men ikke når det drejer sig om den unge mand. Opfattelsen af kvinden ændrer sig tilsyneladende fra at være et billede af en, som har bidraget til samfundet, til i højere grad at være en, som ikke har, og som nok heller ikke gør nok for at komme til det.

En anden og mere subtil forklaring kunne være, at folk, når de præsenteres for „en ung mand“ på kontanthjælp automatisk tænker, at han er indvandrer,

uanset om denne oplysning gives eller ej. I så fald kan den manglende forskel mellem de to grupper forklares med, at svarpersonerne i begge tilfælde tager stilling til, om de mener, at aktiveringskravene bør skærpes over for en ung indvandrer på kontanthjælp. Denne mulighed er ikke utænkelig. Dels bliver det ofte påpeget i den offentlige debat, at indvandrere er overrepræsenteret blandt modtagere af kontanthjælp, dels har Gilens (1999) som nævnt vist, at mange amerikanere automatisk anser velfærdsmodtagere for at være sorte. I USA tales ligefrem om, at konservative politikere kan udnytte denne underforståede forbindelse mellem sorte og velfærd (eller kriminalitet) til at spille på hvide amerikaneres holdninger over for sorte, selv om de ikke nævnes direkte; de kan spille det såkaldte *race card* (Mendelberg, 2001).

Vi kan undersøge, om der er en sådan skjult indvandrer-effekt ved at opdele svarpersonerne efter deres holdning til indvandrere.⁷ Hermed vil vi samtidig – som vi gjorde ovenfor med holdningen til omfordeling – kunne se, om folk reagerer forskelligt på de konkrete informationer alt efter deres generelle holdning. Hvis folk automatisk tænker på en indvandrer, når de hører om en ung mand på kontanthjælp, skal vi forvente, at sammenhængen mellem holdningen til aktivering og holdningen til indvandrere er den samme, uanset om det nævnes, at den unge mand har indvandrerbaggrund.

Tabel 5. Holdning til at stramme aktiveringskravene, opdelt efter holdning til indvandrere. Procentdifferencer

Eksperimentel betingelse	Holdning til indvandrere			Forskel: negativ - positiv
	Negativ	Neutral	Positiv	
Ung mand	69 (101)	74 (115)	52 (107)	17
Ung mand med indvandrerbaggrund	73 (110)	62 (117)	29 (97)	44
Kvinde i 50'erne	-11 (115)	1 (108)	-23 (106)	12
Kvinde i 50'erne med indvandrerbaggrund	49 (111)	13 (129)	-23 (88)	70

Note: Antal svarpersoner fremgår af parenteserne. Procentdifferencerne er udregnet som pct. enige (helt og nærmest) minus pct. uenige (helt og nærmest) på baggrund af de relevante svarfordelinger. En positiv procentdifference betyder således, at der er en overvægt, der mener, at man bør stramme aktiveringskravene.

Tabel 5 viser procentdifferencerne mellem henholdsvis dem, der er helt enige eller nærmest enige i at stramme kravene, og dem, der er nærmest uenige eller helt uenige i at stramme kravene, opdelt efter om deres generelle holdning over for indvandrere er negativ, neutral eller positiv. Ser vi først på holdningerne over for kvinden i 50'erne, viser det sig, at har kvinden indvandrerbaggrund,

er holdningen til aktivering voldsomt påvirket af den generelle holdning til indvandrere. Derimod gør det sig kun gældende i meget lille udstrækning, når der ikke nævnes noget om kvindens etniske baggrund. Her bevæger holdningerne sig usystematisk lidt op og lidt ned. Det tyder på, at folk generelt ikke ser et billede af en indvandrer, når de hører om en kvinde i 50'erne på kontanthjælp.

Vi ser det samme mønster i forhold til den unge mand. Heller ikke her ser folk ud til automatisk at tænke på en indvandrer, når de hører om den unge mand. Der er dog en interessant undtagelse for de svarpersoner, som har en negativ holdning over for indvandrere. Vi skulle forvente, at denne gruppe ville være en del mere negativ over for den unge mand med indvandrerbaggrund, hvis ikke der var en skjult indvandrer-effekt. Men det er ikke tilfældet. I stedet er de lige villige til at stramme aktiveringskravene uanset om den unges indvandrerbaggrund nævnes eller ej. Det tyder på, at de tænker på en indvandrer, når blot de hører, at den unge mand er på kontanthjælp. Dermed kan racekortet tilsyneladende spilles over for de mest indvandrer-negative.

I forlængelse heraf viser tabel 5 også andre interessante resultater. Det ser ud til, at den unge mands indvandrerbaggrund udgør en formildende omstændighed for dem, der er positive over for indvandrere. Det er således for denne gruppe, der er forskel på de konkrete holdninger. Derimod formildes de indvandrerpositive ikke, når kvindens indvandrerbaggrund oplyses. Snarere fungerer den oplysning som en skærpene omstændighed for dem, der er indvandrer-negative. Måske er årsagen, at de indvandrerpositive ved den unge indvandrer tænker på, at han i forhold til en dansk jævnaldrende står i en specielt vanskelig situation, fx på grund af diskrimination på arbejdsmarkedet eller mangel på hjælp til lektier fra forældrene, og det gør ham mere *deserving*. Omvendt kan det tænkes, at indvandrerkvinden i 50'erne i særlig grad aktiverer en række forestillinger om dårligt integrerede personer hos de indvandrer-negative. Dermed bliver hun mindre *deserving* end sit danske modstykke.

Konklusion

Når danskerne danner sig en mening om, hvem der bør have offentlige velfærdsydelser, ser de i høj grad på, om den konkrete modtager af ydelsen nu også fortjener den. På tværs af sociale grupper og generelle holdninger ser befolkningen ud til at dele opfattelsen af, at nogle grupper er mere *deserving* end andre, og af hvilke grupper det er. Alle er enige om, at man ikke skal stramme aktiveringskravene til en kontanthjælpsmodtager, hvis han er en ældre mand med mange år på arbejdsmarkedet, eller hvis hun er en midaldrende kvinde ramt af en arbejdsskade. Alle er ligeledes enige om, at en ung mand skal leve op til skarpere aktiveringskrav for at have fortjent kontanthjælp. Den enkeltes sociale baggrund spiller en vis rolle for holdningsdannelsen, således

at man er lidt mindre restriktiv over for grupper, som ligner en selv. Folks generelle holdning til omfordeling påvirker også deres konkrete holdning til aktiveringskrav, men holdningerne til aktivering er langt mere påvirkede af, hvem den konkrete modtager er. Analyserne viste desuden, at den danske befolkning ikke opfatter indvandrere som mindre *deserving* i sig selv. En ung mand med indvandrerbaggrund møder ikke strengere krav om aktivering end en ung mand uden angivelse af etnisk baggrund. Derimod gør det en forskel, om en kvinde i 50'erne på kontanthjælp er indvandrer, idet en større andel her går ind for at stramme aktiveringskravene.

Vi ser altså, at danskerne ikke blot tager stilling til politiske spørgsmål ud fra deres prædispositioner i form af generelle holdninger eller deres egen sociale situation. De reagerer også fleksibelt på de konkrete oplysninger, som de har til rådighed (se Bless et al., 2004). På baggrund af blot et par oplysninger danner borgerne således et billede af en konkret kontanthjælpsmodtager, og af hvorvidt vedkommende fortjener sin ydelse. Dette betyder også, at der selv inden for samme institutionelle indretning af en velfærdsydelse er betydeligt rum for variation i holdningerne. Selv tildelingen af en behovsprøvet og upopulær ydelse som kontanthjælp kan således nyde udbredt opbakning, når blot modtageren har bestemte karakteristika. Dette tyder samtidig på, at befolkningens generelle billede af en kontanthjælpsmodtager mere svarer til billedet af den unge mand, der ikke blev anset for *deserving*, end af fx den midaldrende kvinde med en arbejdsskade, der blev anset for *deserving*. Hvis det var omvendt, ville kontanthjælpen formodentlig være en betydeligt mere populær ydelse.

Noter

1. Forfatterne takker Christoffer Green-Pedersen, Christian Albrekt Larsen samt deltagere ved fremlæggelsen i Forskningssektionen Dansk Politik ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, for mange konstruktive kommentarer.
2. Mens omkring 70 pct. af vælgerne i 2001 ville bruge flere penge på områder som sundhedsvæsen og hjemmehjælp, ville kun 11 pct. bruge flere penge på kontanthjælp ("bistandshjælp" i spørgsmålsformuleringen). Kun udgifter til boligsikring, ulandsbistand og kultur blev prioriteret lavere i undersøgelsen (Goul Andersen, 2003: 300). Danmark er dog blandt de lande, hvor befolkningen udviser den største opbakning til velfærdsydelser for de svageste (Larsen, 2006a).
3. Se dog Larsen (2006b) for et studie af opfattelser af velfærdsmodtagere i Australien.
4. Undersøgelsen omfatter 2043 danske statsborgere i alderen 18-70 år. Dataindsamlingen, der er foretaget af SFI-Survey, er gennemført i foråret og sommeren 2006. Interviewpersonerne er udtrukket tilfældigt fra CPR-registeret. Der var en svarprocent på 63, hvis man beregner det på grundlag af stikprøven, og en svarprocent på 72, hvis man beregner det på grundlag af den del af stikprøven, som det var muligt at finde telefonnummer på.

5. Der kan også ligge andre overvejelser bag holdninger til aktivering, fx overvejelser om, hvor effektiv aktiveringspolitikken vil være til at få forskellige grupper i job (se Larsen, 2006b). I denne artikel fokuserer vi alene på overvejelser om *deservingness*.
6. Holdningen til økonomisk omfordeling blev målt med tre spørgsmål, som blev summeret til et indeks med tilfredsstillende reliabilitet ($\alpha = 0,54$). Skalaen blev kodet fra 0 (= går ind for mere omfordeling) til 1 (= går ind for mindre omfordeling). De seks spørgsmål blev alle stillet i et Likert-format med fem svarkategorier fra „Helt enig“ til „Helt uenig“ og lød: „Høje indtægter burde beskattes hårdere, end tilfældet er i dag“, „I politik bør man stræbe efter at skaffe alle de samme økonomiske vilkår, uanset uddannelse og beskæftigelse“, og „Staten har for lidt kontrol med erhvervslivet“. Indekset er blevet delt i to tilnærmedesvis lige store dele ved værdien 0,50.
7. Holdningen til indvandrere blev målt med seks spørgsmål, som blev summeret til et indeks med tilfredsstillende reliabilitet ($\alpha = 0,82$). Skalaen blev kodet fra 0 (= stor velvilje) til 1 (= stor modvilje). De seks spørgsmål blev alle stillet i et Likert-format med fem svarkategorier fra „Helt enig“ til „Helt uenig“ og lød: „Indvandrere må frit kunne forkynde og udøve deres religion i Danmark“, „Indvandrere, som begår handlinger, der fører til fængselsstraf, bør omgående udvises“, „Udlændinge bør kun kunne få dansk statsborgerskab, når de har lært at opføre sig som danskere“, „Mange indvandrere er kommet til Danmark for at udnytte vort sociale system“, „Indvandringen udgør en alvorlig trussel mod vores nationale egenart“, og „Hvis der er for få job, burde arbejdsgiverne foretrække danskere frem for indvandrere“. Indekset er blevet delt i tre tilnærmedesvis lige store dele ved værdierne 0,40 og 0,75.

Litteratur

- Alesina, Alberto, Edward Glaeser and Bruce Sacerdote (2001). „Why Doesn't the United States Have a European-Style Welfare State?“, *Brookings Papers on Economic Activity*, Vol. 2, pp. 187-277.
- Andress, Hans-Jürgen and Thorsten Heien (2001). „Four Worlds of Welfare State Attitudes? A Comparison of Germany, Norway, and the United States“, *European Sociological Review*, Vol. 17, No. 4, pp. 337-356.
- Blekesaune, Morten and Jill Quadagno (2003). „Public Attitudes toward Welfare State Policies: A Comparative Analysis of 24 Nations“, *European Sociological Review*, Vol. 19, pp. 415-427.
- Bless, Herbert, Klaus Fiedler and Fritz Strack (2004). *Social Cognition: How Individuals Construct Social Reality*, Hove & New York: Psychology Press.
- Cosmides, Leda and John Tooby (1992). „Cognitive Adaptations for Social Exchange“, pp. 163-228 in Jerome H. Barkow, Leda Cosmides and John Tooby (eds.), *The Adapted Mind*, Oxford: Oxford University Press.
- Cosmides, Leda and John Tooby (2006). „Evolutionary Psychology, Moral Heuristics, and the Law“, pp. 182-212 in Gerd Gigerenzer and Christoph Engel (eds.), *Heuristics and the Law*, Cambridge: MIT Press.
- Esping-Andersen, Gøsta (1990). *The three worlds of welfare capitalism*, Oxford: Polity Press.
- Feldman, Stanley and Marco Steenbergen (2001). „The Humanitarian Foundation of Public Support for Social Welfare“, *American Journal of Political Science*, Vol. 45, No. 3, pp. 658-677.

- Fong, Christina, Samuel Bowles and Herbert Gintis (2006). „Strong reciprocity and the welfare state“, pp. 1439-1464 in Serge-Christophe Kolm and Jean Mercier-Ythier (eds.), *Handbook on the Economics of Giving, Reciprocity and Altruism*, Amsterdam: Elsevier.
- Gaasholt, Øystein and Lise Tøgeby (1995). *I syv sind. Danskernes holdninger til flygtninge og indvandrere*, Århus: Politica.
- Gault, Barbara and John Sabini (2000). „The roles of empathy, anger, and gender in predicting attitudes toward punitive, reparative, and preventative public policies“, *Cognition and Emotion*, Vol. 14, No. 4, pp. 495-520.
- Gilens, Martin (1996). „'Race Coding' and White Opposition to Welfare“, *American Political Science Review*, Vol. 90, pp. 593-604.
- Gilens, Martin (1999). *Why Americans Hate Welfare: Race, Media, and the Politics of Antipoverty Policy*, Chicago: University of Chicago Press.
- Goul Andersen, Jørgen (2003). „Farligt farvand: Vælgerens holdninger til velfærds-politik og skatter“, pp. 293-314 i Jørgen Goul Andersen og Ole Borre (red.), *Politisk forandring*, Århus: Systemica.
- Goul Andersen, Jørgen (2007). „Public Support for the Danish Welfare State: Interests and Values, Institutions and Performance“, kapitel i Erik Albæk, Leslie C. Eliason, Asbjørn Sonne Nørgaard & Herman S. Schwartz (eds.), *Negotiated Adaptation: The Survival of the Danish Welfare State*. Bogmanus til udgivelse på Aarhus Universitetsforlag.
- Green-Pedersen, Christoffer, Michael Baggesen Klitgaard og Asbjørn Sonne Nørgaard (2004). *Den danske velfærdstat: Politiske, sociologiske og institutionelle dynamikker*, Arbejdsrapport 2004:1, København: Velfærdskommissionen.
- Iyengar, Shanto (1991). *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*, Chicago: University of Chicago Press.
- Kumlin, Staffan (2004). *The Personal and the Political: How Personal Welfare State Experiences Affect Political Trust and Ideology*, Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Larsen, Christian Albrekt (2006a). *The Institutional Logic of Welfare Attitudes: How Welfare Regimes Influence Public Support*, Hampshire: Ashgate.
- Larsen, Christian Albrekt (2006b). „The political logic of labour market reforms: The importance of popular images of target groups“, *CCWS Working paper 2006/40*, Aalborg: Centre for Comparative Welfare Studies.
- Loftager, Jørn (2004). *Politisk offentlighed og demokrati i Danmark*, Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Mendelberg, Tali (2001). *The Race Card*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Petersen, Michael Bang (2004). „Den generaliserede og konkrete kriminelle. Om mønstre i holdninger til kriminalitet og straf“, *Politik*, 3. årgang, pp. 70-81.
- Rothstein, Bo (1998). *Just Institutions Matter: the Moral and Political Logic of the Universal Welfare State*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Schuman, Howard and Stanley Presser (1996). *Questions and Answers in Attitude Surveys*, Thousand Oaks, CA: Sage.
- Shapiro, Robert Y. and Harpreet Mahajan (1986). „Gender Differences in Policy Preferences: A Summary of Trends from the 1960s to the 1980s“, *Public Opinion Quarterly*, Vol. 50, No. 1, pp. 42-61.
- Slothuus, Rune (2007). „Framing Deservingness to Win Support for Welfare State Retrenchment“, *Scandinavian Political Studies*, under udgivelse.
- Svallfors, Stefan (1997). „Worlds of Welfare and Attitudes to Redistribution: A Comparison of Eight Western Nations“, *European Sociological Review*, Vol. 13, pp. 283-304.

- van Oorschot, Wim (2000). „Who should get what, and why? On deservingness criteria and the conditionality of solidarity among the public“, *Policy & Politics*, Vol. 28, No. 1, pp. 33-48.
- van Oorschot, Wim (2005). „Immigration, Welfare and Deservingness Opinions in European Welfare States“, paper presented at the 3rd ESPAnet Annual Conference „Making Social Policy in the Post-industrial Age“, University of Fribourg, Switzerland, 22-24 September.
- Will, Jeffrey A. (1993). „The Dimensions of Poverty: Public Perceptions of the Deserving Poor“, *Social Science Research*, Vol. 22, pp. 312-332.

Michael Bang Petersen, Rune Slothuus, Rune Stubager og Lise Togeby

Frihed for Loke såvel som for Thor?

Ytringsfriheden har været højt på den politiske dagsorden i de seneste år. Men hvordan ser den danske befolkning på det? Bør ytringsfriheden og andre borgerlige rettigheder gælde for alle grupper i det danske samfund, og bør de gælde uden forbehold? Det viser sig, at opbakningen til ytringsfriheden varierer efter, hvilke grupper man taler om. Mindst er den politiske tolerance over for nynazister og islamiske fundamentalister, og størst er den over for den yderste venstrefløj. Det viser sig endvidere muligt at ændre folks holdninger, hvis man præsenterer dem for argumenter, der taler imod deres oprindelige standpunkt – og det gælder både de oprindeligt tolerante og de oprindeligt intolerante. Så ytringsfriheden både gradbøjes og forhandles.

En af de mest omtalte film i 2005-2006 var George Clooneys *Good Night, and Good Luck*, der blev nomineret til seks Oscars. Den skildrer opgøret med kommunistjægeren, senator Joseph R. McCarthy, sådan som det startede på tv-kanalen CBS i 1953. Det var også en film, der blev produceret på det helt rette tidspunkt. Ikke siden 1950'erne har der været en så intens diskussion af ytringsfrihed og borgerlige rettigheder som i disse år.

Det gælder også i Danmark. Først har vi haft debatten om terrorkpakken og dens konsekvenser for ytringsfrihed og retssikkerhed. Siden har vi haft Muhammedkrisen, som i hvert fald i Danmark blev til et spørgsmål om ytringsfrihedens grænser. Det officielle Danmarks synspunkt blev formuleret skarpt af statsminister Anders Fogh Rasmussen i nytårstalen 1. januar 2006: „Derfor er ytringsfriheden så afgørende. Og ytringsfriheden kan ikke gradbøjes. Den er ikke til forhandling“. Der er altså tale om frihed for Loke såvel som for Thor. Ytringsfriheden er en værdi, som ikke kan relativeres af hensynet til andre værdier.

Man kan så spørge, om dette synspunkt også er dækkende for holdningerne i den danske befolkning. Er der almindelig enighed om, at ytringsfriheden ikke kan gradbøjes? Udstrækkes ytringsfriheden til alle grupper i det danske samfund? Er der enighed om, at ytringsfriheden er hævet over alle andre værdier, eller relativeres den, når den kommer i konflikt med andre væsentlige værdier? Og er opbakningen til ytringsfriheden upåvirket af politiske begivenheder i ind- og udland?

Det er disse spørgsmål, der bliver taget op i denne artikel. Den bygger på en